

Формування громадянської культури студентів засобами мистецтва

Анотація. В статті розглядається актуальна на сьогоднішній день проблема усвідомлення молодим поколінням свого цивільного призначення, адже вихованню соціально-значущих громадянських якостей особистості приділяється недостатня увага в закладах вищої освіти. У дослідженні розкривається сутність процесу формування громадянської культури студентської молоді засобами мистецтва. Особлива увага приділяється особливостям і проблемам розвитку громадянської культури, громадянського виховання молодих людей, виділяються невід'ємні компоненти і механізми, необхідні при формуванні громадянської культури студентської молоді.

Ключові слова: громадянське суспільство, громадянська культура, мистецтво, громадське виховання, студентська молодь.

The article examines the current problem of awareness of the younger generation of their civilian purpose, because the education of socially significant civic qualities of the individual is given insufficient attention in higher education. The study reveals the essence of the process of forming the civic culture of student youth through art. Particular attention is paid to the features and problems of the development of civic culture, civic education of young people, there are integral components and mechanisms necessary for the formation of civic culture of student youth.

Keywords: civil society, civil culture, art, public education, student youth.

Постановка проблеми. Втрата сучасним суспільством духовно-моральних орієнтирів на користь необмеженого споживання матеріальних благ привела до виникнення і загострення проблем людства, безпосередньо пов'язаних з формуванням громадянина ХХІ століття, його вихованням, освітою, світоглядом, взаємодією з суспільством, технікою і технологіями. Виховання у молодого покоління громадянської культури як інтегративної якості особистості є запорукою вирішення завдань створення в нашій державі демократичного суспільства, розвитку ідеї державності, зверненої до людини [2].

Однак проблемі формування громадянської культури у молодого покоління засобами мистецтва в сучасному світі приділяється недостатньо уваги. Цілеспрямоване виховання громадянина, здійснюване викладачами суспільних дисциплін, передбачає в першу чергу формування правової і політичної культури молоді. Педагоги не ставлять собі за мету формування громадянської культури майбутнього покоління, що включає сукупність багатьох якостей цілісної особистості. Відсутність комплексного підходу до формування громадянської культури у студентів закладів вищої освіти виводить дану проблему в ряд найбільш актуальних для сучасної освіти. У зв'язку з цим виникає необхідність оновлення змісту виховання і навчання у закладах вищої освіти з урахуванням нових соціальних умов [10].

Аналіз попередніх досліджень виявив, що теоретичні питання оновлення змісту навчання і виховання молоді в сучасних умовах, формування громадянської культури студентської молоді засобами мистецтва, залучення студентів до світової та вітчизняної культури розглядаються в роботах В. Верховинця, А. Макаренка, С. Миропольського, В. Сухомлинського та ін.

На основі досліджень вчених, можна визначити громадянську культуру як систему, що історично склалася, яка втілює досвід багатьох поколінь, щодо стійких установок, переконань, уявлень, зразків поведінки, які з безпосередньої діяльності суб'єктів громадянського і політичного процесу.

Значний внесок у дослідження шляхів формування громадянської культури молоді зробили такі науковці як, М. Боришевський, Н. Дерев'янка, Л. Огородник, Г. Сотська, О. Сухомлинська, К. Чорна, Ю. Івженко та інші.

Проте спостерігається дефіцит робіт, спрямованих на організацію формування громадянської культури у студентів закладів вищої освіти засобами мистецтва при вивченні ними дисциплін гуманітарного блоку, прилучення їх до духовно-моральних цінностей нашого суспільства.

Мета статті – розглянути теоретичні аспекти формування громадянської культури студентської молоді засобами мистецтва, визначити зміст та пріоритетні напрямки її реалізації.

Виклад основного матеріалу. Необхідним і значущим елементом функціонування громадянського суспільства є сформована громадянська культура молодої людини, так як в будівництві українського громадянського суспільства важливе місце відводиться сьогодні саме молодим людям, які здатні створювати нові знання і цінності, бути активними суб'єктами суспільно-політичної, соціокультурної та економічної діяльності.

Серед найважливіших завдань закладів вищої освіти особливе значення має громадянська освіта і виховання. В їх реалізації головну роль відіграє цикл соціально-гуманітарних дисциплін. Адже, громадянське виховання – це цілеспрямований процес впливу на тих, хто навчається, покликаний активно сприяти формуванню у них культури громадянськості, або громадянської культури. Але виховання – це не єдиний фактор, що впливає на студента, тісно з ним пов'язані і вплив масової інформації, і переживання особистого досвіду участі в цивільних відносинах. Однак на відміну від багатьох випадкових, неупорядкованих впливів заклад вищої освіти може здійснити цілісний і систематичний вплив на формування громадянської культури.

Розробка проблем формування громадянської культури в системі освіти засобами мистецтва дозволила визначити основні складові її єдиного комплексу, що включає істотні елементи правової, політичної, економічної, духовно-моральної культури і культури міжнаціональних і міжособистісних відносин [1]. Учені підкреслювали, що громадянська культура – особистісний вибір вихованця, який розкриває загальноісторичний сенс і зміст даного явища, його місце в суспільному житті. Це явище викликане не тільки багатогранністю феномена культури, а й багатозначністю, багатокомпонентністю самого терміну «культура».

За визначенням Н. Мойсеюк, громадянська культура – це глибоке усвідомлення своєї належності до власної країни, почуття патріотизму і

громадянської гідності, знання про єдність свободи вибору і відповідальності, готовність до зміцнення своєї держави, становлення в ній демократії [6].

Науковець О. Сухомлинська наголошує, що культурною можна вважати таку людину, у якої, засвоєні нею культурні досягнення втілюються в повсякденних діях, у поведінці, у відношенні до своєї держави. Виділення громадянської культури, як особливого феномену, обумовлено специфікою професійної діяльності та вимогами, що висуваються до майбутнього фахівця в умовах перебудови вищої освіти [8].

На основі аналізу літератури можна сказати, що поняття «громадянська культура» виступає як сукупність ідеологічних, політичних, юридичних і моральних якостей, що визначають сутність і особливості людини як громадянина і формують його.

Громадянська культура є одночасно як наслідком, так і передумовою становлення громадянського суспільства і правової держави. Без масової громадянської культури неможливо продуктивне функціонування громадянського суспільства, без загальнонаціональної установки на створення громадянського суспільства немислима освітня діяльність, спрямована на оволодіння підростаючим поколінням громадянською культурою.

Заклад вищої освіти не єдиний фактор громадянського виховання, але його роль зростає в умовах глибоких змін в житті країни. Стабільне суспільство, де функціонують усталені інститути, де склалася визнана більшістю суспільства система цінностей, де довготривалою тенденцією є збереження громадянського миру, де толерантність, партнерство, солідарність, прагнення до консенсусу постійно домінують у свідомості і поведінці людей. Життя суспільства в таких умовах є найважливішим джерелом становлення у молодого покоління поглядів і зразків поведінки [9].

У цих умовах саме заклад вищої освіти може виявитися найбільш стійким інститутом соціалізації особистості. Саме вуз повинен протистояти негативним тенденціям в свідомості і поведінці, сприяти властивими їй засобами твердженням в суспільстві громадянської культури. Головну роль в цьому процесі відіграє викладач. Урок образотворчого мистецтва є однією зі складових духовно-морального виховання. Саме вчитель образотворчого мистецтва є носієм і транслятором художньої культури людства, і зокрема культури свого народу, через виховання і навчання, через знайомство з творами світового і національного мистецтва.

Мистецька освіта – це один з найважливіших способів розвитку та формування цілісної особистості, її духовності, творчої індивідуальності, інтелектуального і емоційного багатства. Мистецтво – найважливіший елемент у формуванні та розвитку гармонійно розвиненої творчої особистості [3].

Програми художньої освіти реалізуються в різноманітних мистецьких установах, починаючи з дитячих садків і закінчуючи після вузівською професійною освітою.

У початковій школі формуються базові підстави, формуються первинні відомості, на основі яких в подальшому складеться їх система естетичних знань і власні художньо-практичні навички.

У середній школі підлітки опановують мову різних видів пластичних і тимчасових мистецтв, що дає їм можливість самостійно сприймати і

аналізувати художні твори, а також створюються передумови для вдосконалення власної художньої діяльності.

У формуванні «духовного клімату» сучасної студентської молоді домінуюче значення мають предмети естетичного напрямку освітньої галузі «Мистецтво», поява якої в структурі вузівської освіти обумовлено специфікою мистецтва як особливого явища культури. Вона представлена такими навчальними дисциплінами естетичного циклу, як: музика, образотворче мистецтво, світова художня культура.

Унікальне значення освітньої галузі «Мистецтво» полягає в тому, що в закладах вищої освіти предмети естетичного циклу відіграють особливу роль – розвивають емоційно-моральну і сенсорну культуру студента, пробуджують здатність естетично сприймати, цінувати і створювати дійсність за законами краси в нашому житті і мистецтві. Предмети естетичного циклу безпосередньо спрямовані на розвиток гармонійно розвиненої особистості студента, ядро якого – прагнення до порозуміння цілісної картини світу, освоєння культури як досвіду попередніх поколінь, прилучення до духовної спадщини минулого і пізнання сьогодення [7].

У сучасних умовах актуальним є переосмислення духовного становлення особистості студента на основі розвитку естетичного бачення навколишнього світу, його емоційно-образного осягнення і розвитку пізнавального інтересу до образотворчого мистецтва. Вища школа і суспільство пов'язані тісними узами актуальних проблем навчання, виховання і осягнення життєвої мудрості, і вони невіддільні один від одного. Суспільство живе і розвивається так, як воно вчиться [4].

Мистецька освіта виконує незамінну роль в збереженні і розвитку національних культурних традицій, в процесі етнічної самоідентифікації і інтеграції особистості в духовну культуру: національну та світову. Відкриваючи двері в інший світ культури, мистецтво вчить розумінню і прийняттю іншої людини, сприяє становленню толерантної свідомості, гуманістичної спрямованості особистості [5]. Емоційно-ціннісний, чуттєвий досвід, виражений в мистецтві, можна осягнути тільки через власне переживання – проживання художнього образу. У цьому особлива сила і своєрідність мистецтва: його зміст має бути присвоєно студентам, як власний чуттєвий досвід. На основі цього відбувається розвиток пізнавального інтересу, емоційної чуйності і прояв естетичних почуттів, освоєння художнього досвіду поколінь і емоційно-ціннісних критеріїв життя. Мистецтво, яке має гуманітарний характер і естетичну природу, стає провідним засобом виховання, суть якого в зверненні до людини – носія творчої природи, в її розвитку, в наповненні навчальних дисциплін живими почуттями, яскравими образами.

Висновки. Отож, сформована громадянська культура молодої людини дозволить затвердити його самоцінність, підвищити його статус в суспільстві, усвідомити свою значимість і впливовість, верховенство своїх прав та інтересів, а також відчувати себе повноцінним учасником громадянського життя суспільства. Разом з тим, будучи активним суб'єктом культури, студентська молодь буде здатна подолати усі протиріччя, реалізуючи спільні з іншими громадянами дії для того, щоб забезпечити відтворення життя суспільства і держави. А так, як мистецтво представляє велику силу у формуванні

громадянських, духовних, моральних якостей гармонійно розвиненої особистості, то і в самопізнанні, самооцінці, самовихованні і саморозвитку, без мистецтва не проросте ні інтелект поколінь, ні асоціативне мислення, ні добродійна самоіронія, ні відважна інтуїція, ні внутрішня свобода, поза якою немає творчості. Там, де немає поваги до культури не може бути поваги до свободи: там проявляється згубне зверхнє ставлення до всього неординарного, до відважної думки – до всього, за чим ховається талант. Тільки в мистецькому середовищі з'являються і формуються люди, здатні широко і вільно мислити, створювати культурні цінності, що залишаються в століттях.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Патріотичне і громадянське виховання: лінії зіткнення та розмежування. *Рідна школа*. 2016. №8-9 (1040-1041). С. 8-10.
2. Боришевський М. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості. К., 2000. 64 с. 30.
3. Дерев'янка Н. Теоретичні основи системного підходу до формування громадянської культури особистості. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного інституту*. 2001. № 4. С. 7–13.
4. Ївженко Ю. В. Деякі аспекти формування почуття громадянськості у студентів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: електрон. наук. фахове вид.* 2016. Вип. 5 (74): <http://oaji.net/articles/2017/690-1484224910.pdf>
5. Капська А. Самореалізація особистості студента в системі формування ціннісних орієнтацій. *Високі технології виховання : матеріали I міжнародної науково-практ. конф.*, 29-31 травня 1995. Харків, 1995. Ч. 1. С. 76–79.
6. Мойсеюк Н. Педагогіка : навчальний посібник. 5-те вид., доп. і перероб Київ:Б.в. 2007. 655 с.
http://pidruchniki.com/14911106/pedagogika/bazova_kultura_osobistosti_zmist_shly_ah_i_formuvannya
7. Сотська Г. Організаційно-методична система формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в педагогічних університетах. *Неперервна професійна освіта : теорія і практика*. 2014. Вип. 1–2. С. 64–69.
8. Сухомлинська О. Ідеї громадянськості й школа в Україні. *Шлях освіти*. 1999. № 4. С. 20-25.
9. Чорна К. Основні пріоритети у вихованні національної самосвідомості і громадянської культури старшокласників. *Педагогіка і психологія*. 1994. № 1. С. 125-131.
10. Огородник Л. Становлення системи громадянського виховання в умовах розвитку української державності. Проблеми освіти : Наук.-метод. зб. К.: Наук.-метод. Центр вищої освіти, 2001. Вип.26. С. 64.

References

1. Bekh ID Patriotic and civic education: lines of conflict and demarcation. Native school. 2016. №8-9 (1040-1041). Pp. 8-10.
2. Boryshevsky M. National identity in the civic formation of personality. K., 2000. 64 p. 30.

3. Derevyanko N. Theoretical foundations of a systematic approach to the formation of civic culture of the individual. Scientific notes of Ternopil State Pedagogical Institute. 2001. № 4. S. 7–13.

4. Ivzhenko YV Some aspects of the formation of a sense of citizenship in students. Spirituality of personality: methodology, theory and practice: electron. Science. specialties type. 2016. Vip. 5 (74): <http://oaji.net/articles/2017/690-1484224910.pdf>

5. Kapska A. Self-realization of the student's personality in the system of formation of value orientations. High technologies of education: materials of the I international scientific practice. Conf., May 29-31, 1995. Kharkiv, 1995. Part 1. pp. 76–79.

6. Moiseyuk N. Pedagogy: a textbook. 5th ed., Ext. and processing Kiev: B.v. 2007. 655 p.
http://pidruchniki.com/14911106/pedagogika/bazova_kultura_osobistosti_zmist_shly_ahi_formuvannya

7. Sotskaya G. Organizational and methodological system of formation of aesthetic culture of future teachers of fine arts in pedagogical universities. Continuing professional education: theory and practice. 2014. Vip. 1-2. Pp. 64–69.

8. Sukhomlynska O. Ideas of citizenship and school in Ukraine. The path of education. 1999. № 4. pp. 20-25.

9. Black K. The main priorities in the education of national identity and civic culture of high school students. Pedagogy and psychology. 1994. № 1. S. 125-131.

10. Ogorodnyk L. Formation of the system of civic education in the development of Ukrainian statehood. Problems of education: Scientific method. Coll. K. : Nauk. - method. Center for Higher Education, 2001. issue 26. S. 64